

În satul Spasskoe-Lutovinovo din fosta gubernie Oriol este liniște în această minunată după-amiază de vară. Asta în cazul în care te-ai obișnuit să nu iei aminte la puseurile civilizației ce rănesc tăcerea prin duduitul motoarelor și clacsoanele mașinilor și, desigur, dacă privești cu detașare grupurile de turiști care se îndreaptă spre fostul conac al lui I.S.Turgheniev ori vin dinspre el.

Atent doar la ciripitul și hârjoneala păsărelelor, căci auzul lui nu este deprins să sesizeze uruielile și scrâșnetele actualei civilizații, pe terasa imensului conac cu peste 40 de camere își face apariția însuși Ivan Turgheniev. Este întocmai așa cum îl știm din tablourile de epocă: cu surtucul negru încheiat până la ultimul nasture, cu părul alb și lung pieptănat cu oarecare cochetărie, trăsăturile armonioase ale unui adevărat aristocrat și fruntea amplă de gânditor.

Cu pași rari și neauziți, el străbate terasa până la șezlongul pe care cade umbra deasă a copacilor seculari din uriașul parc al conacului. Se așează cu un geamăt ușor în scaunul confortabil, apoi își pune palmele cu degetele lungi și albe pe brațele acestuia și timp îndelungat urmărește pe cerul înalt al verii mișcările lenevoase ale norilor alburii și schimbători, în timp ce urechile i se desfată ba cu trilarile privighetorilor, ba cu țârâitul greierilor.

Deodată tresare și întoarce ușor capul spre dreapta, unde simte prezența Daimonului, așezat la rândul lui într-un fotoliu confortabil.

Daimonul: Te-ai speriat, Ivan Sergheevici? Și eu care credeam că te-ai obișnuit într-atât cu mine, încât aparițiile mele nu mai au cum să te surprindă...

I.S.Turgheniev (*cu mâna la frunte și vocea obosită*): O, da, de obicei așa este. Dar asta-i o situație atât de neobișnuită! Doar mă aflu în casa părintească, la ceasul amintirilor.

Daimonul (*cu o strâmbătură disprețuitoare și un gest de lehamite*): Mda, să fiul al naibii dacă

n-am uitat că asta-i marea belea cu voi oamenii! Una-două vă înmuiați ca niște cârpe atunci când vă năpădesc amintirile. Dacă nu-i cu supărare, iubite Ivan Sergheevici, care-s mult duioasele amintiri ce ți-au răscolit inima: să fie amintirea despoticei tale mame, sau cele din școală, ori poate cele de mai târziu, când mai mult stăteai în străinătate?

I.S.Turgheniev (*cu ochii aburiți de lacrimi și palmele încleștate pe brațele șezlongului*): Toate, amice, toate sunt nespuse de duioase pentru mine. Dar ce știi tu ce spune glasul inimii, tu cel care le știi pe toate mai presus de cât îi stă în putință vreunui om? Da, ai dreptate. Din inimă încolțește și se hrănește slăbiciunea umană întruchipată ba în dragostea dusă până la jertfă, ba în mila sfâșietoare, ba în nobila generozitate. Dar tocmai această formulă divină după care se realizează aliajul indestructibil dintre puterile inimii și ale minții, cu atât de necesara supremație a sentimentelor în anumite momente cheie din istoria omenirii, tocmai ea îl înalță pe om și-i conferă șansa izbăvirii. Însă ce folos să-mi deschid inima înaintea ochilor tăi sfredelitori, căci a încerca să mă fac înțeleș de tine la acest capitol este ca și cum m-aș confesa în fața unui automat.

Daimonul: Măi să fie! Nu cumva te-ai așteptat să fiu un nerod sentimental? Asta v-o las vouă, rușilor.

I.S.Turgheniev: Și bine faci. Nicăieri în lume nu vei întâlni o cultură mai tristă și mai îmbibată cu duioșie ca cea rusească. De altminteri, personajul principal al literaturii rusești este însuși sufletul rusului. Iar sufletul lui, după ce crezi că s-a modelat în decursul istoriei noastre încărcate de restriște asiatică și de țarism despotice? După însuși chipul nesfârșitei noastre stepe...

Daimonul: Nu spun că nu ai dreptate, acum când stau și mă gândesc la operele marilor scriitori ruși din vremea ta și de mai târziu, pe care i-am cunoscut tot atât de bine ca pe tine. Apropo de operă, Ivan Sergheevici, care dintre cărțile tale îți este cea mai dragă?

I.S.Turgheniev (*după o lungă pauză*): Crezi că un părinte dă dovadă de înțelepciune atunci când îi favorizează pe unii dintre copiii săi, nedreptățindu-i în acest mod pe ceilalți? La care dintre degetele mâinii vei consimți să renunți, pe motiv că în multiplele funcții ale palmei, nu au toate importantul rol al degetului opozabil, ori pe cel al arătătorului?

Cărțile scrise înseamnă pentru autor mult mai mult decât degetele de la mână, căci ele se cheamă copiii lui spirituali. Ori creația spirituală este singura lucrare care-i conferă omului statutul de demiurg, fie și pentru aceea că ea este rezultatul unui proces de autofecundare, ceea ce înseamnă că în acel formidabil puseu al facerii situat dincolo de coordonatele spațio-temporale a tot ce este pieritor, are loc refacerea unității primordiale dintre cele două sexe...

În pofida tuturor reținerilor mai sus-amintite, mărturisesc că mi s-a lipit de suflet cartea de tinerețe pe care am intitulat-o *Povestirile unui vânător*. N-aș putea, însă, să precizez care-i principala cauză a atașamentului față de această carte. Să fie din pricina pasiunii mele pentru vânătoare, pasiune moștenită de la tatăl meu, grație căreia am colindat prin atâtea și atâtea locuri locuite de ruși, unde ochiul meu începea să se formeze și să înregistreze nu doar fragmente din copleșitorul tablou al naturii, ci mai ales aspecte de neuitat din cutremurătorul tablou social al vremii? Ori poate că acest atașament se datorează succesului înregistrat de povestirile mele vânătoarești, publicate inițial în foileton, apoi integral în anul 1852?

Daimonul: Așa te vreau, Ivan Sergheevici! Ce rost ar avea să ne ascundem după deget, când știm prea bine – iar criticii și istoricii literari o știu și mai bine – că *Povestirile unui vânător* reprezintă nu atât piatra de încercare a întregii tale creații, cât mai ales piatra unghiulară a viitorului tău edificiu cultural. Ce nu găsim în această carte? Găsim personaje memorabile, așa ca Hori și Kalinîci din povestirea cu același nume, ori ca cei doi moșieri: Viaceslav Harionovici Hvalînski și Mardari Apolonîci Stegunov, frați buni cu nemuritorii Ivani ai lui Gogol (unul Ivanovici, celălalt Nikiforovici), apoi facem cunoștință cu doctorul de plasă și incredibila lui poveste de dragoste, cu băieții ce-și pasc caii în lunca Bieiei și se dovedesc neîntrecuți povestitori despre *domovoi* și *vodianoi*, o cunoaștem deasemenea pe buna moșiereasă Tatiana Borisovna și pe parazitul de nepotu-său, după care ni se înfățișează moartea liniștită și simplă a unui țăran în povestirea *Moartea*, pentru ca spre finalul cărții să fim înștiințați despre aiurelile și sărăcia lucie a straniului moșier Certophanov și apoi despre moartea sa. Adică o vastă panoramă a societății rusești din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

I.S.Turgheniev: Da, numai că tot de la ea mi se trag ponoasele cu țarul Nicolae I. Că doar nu-i de crezut că arestarea ordonată de țar și apoi exilarea mea la moșia Spasskoe-Lutovinovo pentru o perioadă de 21 de luni, s-ar fi datorat doar acelui necrolog scris la moartea lui Gogol, în care făceam aluzii la asprimile regimului.

Daimonul: Cu siguranță că ăsta-i adevărul, de vreme ce în *Povestirile unui vânător* nu te-ai ferit să spui lucrurilor pe nume în acea panoramă dezolantă a Rusiei autocratice, cu înspăimântătoarea sărăcie a cătunelor și a țăranilor aflați în înjositoarea situație a unor sclavi...

Hei, dar văd că te-ai întristat, iubite batiuşka, după această evocare. Ca să mai prinzi nițică inimă, îți aduc la cunoștință victoriile repurtate de op în decursul timpului. Prima este aceea că ei i se datorează în bună măsură urgentarea de către țar în anul 1861 a reformei agrare (abolirea iobăgiei), iar cea de-a doua se cheamă seria nesfârșită a traducerilor în nenumărate limbi. În paranteză fie spus, una dintre cele mai izbutite traduceri ale acestei cărți în limba română i se datorează lui Mihail Sadoveanu, el însuși iscusit scriitor și pasionat vânător. Respectiva traducere dobândește un plus de savoare cu contribuția sadoveanismelor azvârlite cu delicioasă socoteală în paginile cărții: pâne, câne, cucuș, vrai, iai, sară, samă, matasă etc.

*

Între timp s-a lăsat noaptea. Cei doi interlocutori tac și poate că, pătrunși de adâncurile nopții de vară, fiecare dintre ei caută să-și reamintească unele dintre cele mai reușite tablouri care împodobesc discret *Povestirile unui vânător*. Iată unul dintre ele, magistral realizat din câteva tușe viguroase în *Pădurea și stepa*, comentariul poetic cu care se încheie cartea: "Soarele a asfințit; luceafărul s-a aprins și pâlpâie în marea de foc a apusului...Dar vâltoarea pălește; cerul se face albastru; umbrele se contopesc; văzduhul se întunecă."

Și de data asta tăcerea este întreruptă de către Daimon.

Daimonul: Constat, iubite Ivan Sergheevici, că iar te-ai cufundat în stele și în nori și-n ceruri nalte, ca să-l citez pe Eminescu, remarcabilul tău contemporan. Nu cumva te-a cuprins aleanul după fermecătoarea cântăreață de operă Pauline Viardot?

I.S.Turgheniev: Nu ți se pare firesc ca acum ea să fie dulcele izvor al melancoliei mele, după ce tot ea a fost în întreaga mea viață doamna sacră a gândurilor mele?! Da, am urmat-o pretutindeni în străinătate, cu indicibila fericire de-a fi mereu alături de ea, căci am iubit-o cu

patima năvalnică a aceluia care în copilărie a avut parte doar de firimituri din această miraculoasă hrană. (

Foarte tulburat, își strânge tâmplele cu palmele, pieptul îi tresaltă spasmodic și printre buzele contractate se scurge un geamăt de durere.

) Dar te întreb pentru a doua oară: Ce poți tu să știi de deliciosul chin al dorului după cineva și de adorabila durere a inimii, ce stă gata-gata să plesnească ba de bucurie și speranță, ba de jale și restriște?

Daimonul (cu o strâmbătură de nemulțumire după acest afront): Poate că știu mult mai multe la acest capitol decât își poate închipui vreodată cineva. Căci la drept vorbind, cine dacă nu eu, sub diverse întruchipări, mă apropii de fete și femei din toate mediile sociale, fie pentru a le pune la încercare virtutea sau fidelitatea, fie pentru a le pune pe tavă - firește, celor care o merită - întreaga gamă a desfătărilor izvodite de Amor.

Crezi că există vreo urmașă a Evei, vorbesc de cele sănătoase la trup și minte, care să reziste ispitei de-a se destrăbăla măcar în gând? Strașnic mă amuză să le pun pe jăratec pe călugărițele tinere și cu sângele încă neprefăcut în bragă. Să le vezi, biete de ele, cum se canonesc, cât pe-aci să se rupă în două, căci ochii minții se desfată cu ceea ce le este cu desăvârșire interzis, nu însă și cu desăvârșire neștiut, în timp ce buzele tremurânde rostesc rugăciuni pripite, pe care nici măcar propriile lor urechi nu le mai aud.

(Se oprește atunci când sesizează un gest de dezgust schițat de Turgheniev.)

Bine, bine. Admit că eu sunt Ispititorul și că stârnirea a ceea ce voi oamenii numiți păcat, reprezintă însuși modul meu de-a fi. Logic vorbind, voi de fapt ar trebui să-mi fiți profund recunoscători pentru ceea ce fac. Nu zâmbi cu dispreț, batiuşka, pentru că e la mintea oricui că fără mine, voi oamenii ați fi incapabili să stabiliți distincții clare și precise între perechile de noțiuni fundamentale cu care operați în acest răstimp al decăderii voastre morale: bine-rău, sacru-profan, adevăr-minciună, virtute-păcat etc. Necunoscându-le și neaplicându-le ceas de ceas și clipă de clipă, ați mai fi oameni în adevăratul înțeles al acestui cuvânt? Adică ființe muritoare și înzestrate cu rațiune, care suferă cumplit în timpul popasului ce le este menit pe Pământ, dar care totodată se purifică prin suferință, și astfel își câștigă dreptul de-a spera la mântuire și la pătrunderea în viitorul regat al nemuritorilor. Vezi, aşadar, că sunt perfect edificat cu întreaga filosofiei a existenței voastre, din interiorul căreia se înalță nu doar palavrele cu misiunea ce-o aveți de îndeplinit în această viață, ci în cazul unora se înalță cu dreptate chiar măreția vieții lor atotumane.

Ah, iubitul meu interlocutor, văd prea bine că ești sătul până peste cap de trăncăneala mea. Însă fă-mi, te rog, hatârul și mai ascultă-mă nițel. Timp avem berechet amândoi, căci ce influență mai poate să aibă timpul asupra acelor ce cu voie sau fără de voie i-au scăpat din mîna

necruțătoare? Oricât ți s-ar părea de paradoxal, îți mărturisesc cu toată sinceritatea de care sunt capabil că știam dinainte că mă voi simți strașnic stând împreună la taclale, motiv pentru care am admis să-mi iau o scurtă vacanță pentru a ședea în tihnă de vorbă. Că mă crezi au ba, adevărul este că am obosit alergând de-atâtea eternități pe întregul rotund al Pământului și, așa cum just afirmă Lermontov, m-am cam scârbit de-atâta rău. Gândește-te numai, mereu același și același lucru: ici o crimă, dincolo o hoție de rang ministerial, într-un loc o minciună cât roata carului, în altă parte o încăierare pe viață și pe moarte! Pfui, ce scârboșenii! Dar asta-mi este meseria, și oricât m-am zbatut, încă n-am putut găsi nici măcar niște ajutoare mai acătării, necum un înlocuitor pe care să mă pot bizui ca pe mine însumi. Ba nu, făcând această afirmație m-am pripit. Fiecare secol mi-a dăruit câte ceva. Dar de la secolul 20 am obținut recolta cea mai bogată. Mă rog, este și acesta un indiciu al evoluției omului...

(Deodată cade pe gânduri și dacă ar fi singur, pesemne că ar și ofta).

Și când te gândești că dacă te iei după cuvântul Bibliei, zilele mele sunt numărate. Ei, ce să-i faci? Mă împac cu gândul că mai am de trăit un fleac de câteva cvadrilioane de ani, după care mort-copt va veni mult-așteptatul sfârșit, iar eu mă voi putea odihni pe săturate.

Sincer să fiu, în lunga și anevoioasa mea lucrătură n-am avut parte doar de plictiseală și monotonie, ci s-au ivit ba întâlniri memorabile, precum cea cu Iov, cu El în pustie și cu Faust, ba interesante divertismente, așa ca întâlnirea mea cu Ivan Karamazov, întâlnire închipuită și găzduită de confratele tău F.M.Dostoievski în paginile celebrului său roman *Frații Karamazov*.

Dar iată, am încheiat-o cu confesiunile. Mă simt acum mult mai în formă ca la începutul întâlnirii noastre, așa că după acest intermezzo, cu voia ta, scumpe maestre, putem să ne întoarcem la firul agreabilului nostru dialog.

I.S.Turgheniev: La presupusa ta sinceritate voi răspunde cu întreaga mea sinceritate: Ai venit aici fără ca măcar să-mi treacă prin minte să te invit. Cu toate astea, considerându-mă ca întotdeauna o gazdă bună, nu-ți voi întoarce spatele și nu te voi pofti afară. Ar fi, de altminteri, complet inutil, dat fiind faptul că te situezi în fruntea acelor creaturi pe care le dai afară pe ușă, iar ele îți intră pe fereastră. Iată de ce promit să te ascult în continuare și să-și răspund într-un mod politicos, cu toate că, după vechiul tău obicei, mi te-ai vârat în suflet și mi-ai ucis bucuria dialogului intim cu amintirile.

Daimonul: Și eu care credeam că te voi flata cu încrederea degajată de confesiunile mele! Ei, nu-i nimic, oricum m-am obișnuit cu neîncrederea și nerecunoștința, nu doar a oamenilor, ci a tot ce există și are vreodată șansa să mă scuipe în față. Mă rog, fie și așa...

Iubite maestre, după concesia admisă în raport cu cărțile ticluite, sunt curios să știu dacă în mulțimea personajelor plăsmuite, ai măcar unul care se bucură de un spor de afecțiune din partea ta.

I.S.Turgheniev: În linii generale, comentariile făcute în legătură cu cărțile sunt valabile și pentru personaje. Spun "în linii generale", întrucât majoritatea personajelor, cu deosebire cele pozitive, nu sunt decât multiplicări ale *eu*-lui autorului, respectiv extrapolări ale unor cazuri luate din realitate, care, după înveșmântarea lor cu însușiri împrumutate foarte adesea din propria panoplie moral-spirituală, sunt puse în mișcare pe calea regală a tipizării lor artistice.

Daimonul: Ce te face să crezi că lucrurile nu stau la fel și în ceea ce privește creionarea personajelor negative, când știut este că în orice om stăruie atât piscuri ale elevației, cât și hăuri ale abjecției umane? Deoarece sunt înzestrați peste medie, artiștii n-au cum să facă excepție de la regulă. Exemplul cel mai frapant în acest sens îl constituie Dostoievski, cu memorabilele lui personaje ce-și pendulează însușirile și defectele între elevație și abjecție.

I.S.Turgheniev: Rămân la părerea mea dintâi, cum că un creator de mare forță artistică este un demiurg în afirmare, care cu uneltele sale specifice, caută să recreeze lumea în sensul perfecționării ei. Ori, e clar că mesajul moral-spiritual al unei opere valoroase nu poate fi orientat decât pe direcția dinspre rău spre bine, dinspre păcat spre virtute, chiar atunci când autorul apelează la mijloace artistice din gama oribilului și hidosului, care par să acrediteze ideea că năzuințele sale se îndreaptă în sens opus. Sunt absolut convins că indiferent de mijloace întrebuintate, scopul culturii și al adevăratului om de cultură nu poate să vizeze decât valorile cardinale: binele, adevărul, frumosul, justul și sacrul, mulțumită cărora atât făuritorul culturii cât și consumatorul ei au șansa unică de-a deveni din buni mai buni, din săraci - posesorii unor bogății "pe care nu le mănâncă moliile și nu le fură furii", din nefericiții efemerului – preafericiții cunoscători ai atotumanului îndrăgit de Absolut.

Iar acum să-ți răspund la întrebare. Da, am vreo câteva personaje, nu doar mai bine conturate decât altele în virtutea poziției lor de personaje centrale, ci chiar reprezentative prin sarcinile cu care le-am investit în marea dezbatere de idei dintre intelectualii reformatori și raznocinți, privind schimbarea vechilor rânduiri și triumful democratismului asupra aristocrației, respectiv nevoia

presantă de orientare a Rusiei pe calea progresului inspirat de modelul occidental.

Fac precizarea că sunt întru totul de acord cu afirmația distinsului meu prieten Gustave Flaubert: "Eu sunt doamna Bovary!" Da, un personaj feminin poate să-l reprezinte pe autor la fel de bine ca unul masculin...Dintre toate personajele mele feminine, cea mai aproape de năzuințele mele conceptuale și artistice se situează Elena. Asta nu o spun prin prisma popularității de care s-a bucurat romanul *În ajun* publicat în anul 1860, ci datorită frumoaselor însușiri cu care mi-am înzestrat eroina: curajul femeii neînfricate de a-și alege propriul drum în viață alături de cel pe care-l iubește și-l urmează fără umbră de șovăială, ceea ce – desigur – a făcut ca Elena să devină prototipul personalității eroice, atât de necesar pentru societate în acel moment.

Tot curajoasă și iubitoare se arată și Liza din romanul *Un cuib de nobili*, însă curajul ei se manifestă în sens invers, înspre înăbușirea definitivă a dragostei de-abia înmugurite între ea și Lavrețki, atunci când află că fosta soție a acestuia n-a murit.

Dintre personajele masculine, figura cea mai reprezentativă este aceea a medicului nihilist Bazarov din romanul *Părinți și copii* (1862), copilul meu preferat care reproduce trăsăturile lui Dimitriev, un tânăr medic de provincie cunoscut de mine.

Daimonul: Din romanul *Deștelenire* (1877) nu incluzi pe nimeni în categoria personajelor reprezentative?

I.S.Turgheniev: Dintre toate personajele acestui ultim roman al meu în două părți, Solomin se apropie cel mai mult de ceea ce consider eu a fi un personaj reprezentativ...

Daimonul: Romanul *Fum* (1867) a generat nenumărate discuții îndată după apariția sa. Lev Tostoi și Dostoievski, Gonțarov și Tiutcev au respins romanul de pe poziții diferite: unii pentru tendința lui politică, alții pentru lipsurile sale artistice. În schimb Pisemski și Pleșceev au apreciat romanul cu mult entuziasm. Te-au afectat opiniile acelora care au găsit că cugetările lui Potughin jignesc sentimentele patriotice ale unora dintre cititori?

I.S.Turgheniev: Nu poți să le faci tuturor pe plac. Dar chiar dacă unii dintre cititori s-au simțit ofensați, nu retractez nimic din cele scrise. De altminteri am prevăzut o atare reacție, motiv pentru care am pus în gura lui Potughin următoarele cuvinte: “Slavofili m-ar spânzura cu plăcere pentru asemenea erezie, dacă n-ar avea inima așa de gingașă”.

Daimonul: Multe aș mai avea să te întreb, iubite maestre. Dar iată că se face de îndată ziuă și eu mă grăbesc la treburile mele. Ne vom despărți după ce-ți voi cunoaște părerea în delicata chestiune a iubirii, temă prezentă, dacă nu mă înșel, în cam tot ce ai conceput și scris. Ba una din scrierile tale chiar a-i botezat-o *Prima iubire*.

În romanul *În ajun* faci referire la cele două tipuri de dragoste, despre care Schopenhauer vorbește adeseori: dragostea desfătare și dragostea jertfă. După lunga discuție avută și din mesajul întregii tale opere, de asemenea orientându-mă după marea dragoste a vieții tale, cunosc dinainte răspunsul la această ultimă întrebare: Dintre cel două tipuri de dragoste, care trebuie să dețină întâietatea în orice împrejurare a vieții omului?

I.S.Turgheniev: Firește, dragostea jertfă.

În clipa aceea, undeva departe se auzi cucurigatul unui cocoș, și Daimonul dispăru de pe terasă ca luat de adierea dimineții. “Se face ziuă”, murmură Tugheniev după ce rămase singur. Apoi se adânci în binecunoscuta-i melancolie și, odată cu roua florilor, el se lăsă absorbit de primele raze ale soarelui de vară.

AUTOR: GEORGE PETROVAI

www.sighet-online.ro